

A nyelvföldrajztól a névföldrajzig VII. Névregionalizmusok
A 2016. június 3–4-i soproni névföldrajzi tanácskozás előadásai
Szerkesztő: VÖRÖS FERENC. Savaria University Press, Szombathely, 2016. 263 lap

A tanulmánykötet A nyelvföldrajztól a névföldrajzig című konferenciasorozat 2016. június 3–4-én megrendezett hetedik alkalmán elhangzott előadások írott változatát adja közre. A konferenciának a Nyugat-magyarországi Egyetem Ligneum látogatóközpontja adott helyet, ennél fogva az egyetem rektora, FARAGÓ SÁNDOR előszava nyitja meg a kötetet (9–10).

A 11 tanulmány sorát VÖRÖS FERENC Családnév-regionalizmusok a 18. század eleji Magyar Királyság nyugati térségéből című tanulmánya indítja (11–38), melyben – tekintettel a konferencia helyszínére – a történelmi Sopron, Moson és Vas megye kerül a vizsgálat fókuszába. Ebből részletes képet kapunk többek között az 1720-as országos összeírás *-er* képzős és *-er* elemet tartalmazó képzőbokrokkal ellátott, német eredetű réteghez tartozó családnéveinek az országos megoszlásáról, valamint a nyugati régióra jellemző dominanciájáról. A *-berger* utótagú nevek kapcsán egy hangtani jelenség, a *b- ~ p-* változás területi megoszlásának bemutatására is sor kerül a *Bem/Pem* típusú családnévek elemzésével. A tanulmány a szemantikai alapon együtt tárgyalt *Hafner*, *Gerencsér*, *Loncsár* és *Fazekas* mennyiségi mutatóinak és térképeken ábrázolt nyelvföldrajzi jellemzőinek a bemutatásával zárul.

FARKAS TAMÁS a mai magyarországi családnévállományt veszi alapul vizsgálatában (39–66). Az Európai családnév-típológiai projekthez (European Surname Typology Project), illetőleg a magyar családnévállomány vizsgálatára irányuló hasonló kutatásokhoz kapcsolódva az ország, illetve 20 régió (19 megye és a főváros) 100 leggyakoribb családnévének tipológiai-statisztikai elemzésére vállalkozik, melyben a területiség dimenziója is hangsúlyossá válik. A módszertani elvek ismertetése után átfogó képet kaphatunk az egyes régiók leggyakoribb családnéveiről, az egyes családnévek előfordulásainak regionális sajátosságairól, az idegen eredetű családnévek területi jellemzőiről, valamint a magyar családnévtípusok régiónkénti tagolódásáról.

Szintén a nyugat-magyarországi régió kerül a középpontba N. FODOR JÁNOS Moson megye etnikai térszerkezete a 18. század első felében című írásában (67–86). A szerző bemutatja, hogy az etnikumra csak kivételesen utaló országos összeírások névállományának elemzésével következtetések vonhatók le a névviselők nemzetiségére vonatkozóan. Ehhez az 1715-ös országos összeírás adatait Bél Mátyás történeti-geográfiai leírása (Notitia Hungariae Novae geographico-historica, 1749) és a Lexicon Locorum (1773) etnikumra, illetve domináns nyelvre vonatkozó megjegyzéseivel veti össze. A Moson megyei települések nemzetiségi arányának meghatározása után az ott egyértelműen domináns német etnikum arányát országos szinten is bemutatja a tanulmány.

RAJSLI ILONA a vajdasági magyar családnévekben jelentkező kontaktusjelenségeket vizsgálja (87–101). A személynevek helyzetét a 19. századtól napjainkig bemutató korpusz lehetőséget ad az átírás következtében fellépő hangtani és helyesírási kontaktusjelenségek elemzésére. A dolgozat tárgyalja továbbá az *-ic ~ -vić* végződés magyar nevekhez

illesztésének módjait, az átírások következtelenségeit, a helyzeti kontaktusjelenségek (névváltoztatások) módozatait és gyakori megjelenését, az ezek következtében kialakuló hibrid formákat, illetőleg kitér két közösségi kontaktusjelenségre: az asszonynevek és a kettős családnevek problematikájára. Végezetül pragmatikai jellegű kontaktusjelenségekről számol be a szerző.

A többi tanulmánytól eltérően a történelmi Magyarország határain kívül eső, a német nyelvterületre irányuló névföldrajzi vizsgálatok eredményeit ismerteti SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ (103–123). Néhány markáns földrajzinév-regionalizmus (szláv eredetű településnevek, kiemelten az *-av/-ov/-ow* végződésűek, valamint gyakori előfordulása és markáns területi megoszlást mutató morfológiai típusok) után a személynév-regionalizmusokkal foglalkozik a tanulmány. A keresztnévek földrajzi elterjedtsége elsősorban a szentek regionálisan eltérő tiszteletével, illetve a dinasztikus kapcsolatok hatásával volt összefüggésben, aminek nyomai néhol ma is megfigyelhetők. Egyes családnevek fonetikai, morfológiai és lexikai jellemzői szoros összefüggést mutatnak az adott régió nyelvjárási jelenségeivel. Ezek mellett a migrációs hatások lenyomatai is megfigyelhetők a névregionalizmusokban, amit a *Böhm* ('cseh') és az *Unger* ('magyar') családnevek példáján szemléltet a szerző.

Saját családnevének lehetséges etimológiáit ütközteti GÁBRIS GYULA (125–144). A *Gábris* családnév létrejöhetett a *Gábor* beceneveként, amely így apanévi eredetű családnév-ként tartható számon, ugyanakkor számba kell venni a szlovákban létező *-iš* helynévképzővel való képzés lehetőségét is, tekintettel a *Gábris* név gyakori szlovákiai előfordulására. A telefonkönyvek adatainak területi megoszlását és a történelmi Magyarország északnyugati határvidékén (az egykori nyugati székelység által lakott területen) való sűrűsödését alapul véve azonban a szerző a magyar eredet mellett érvel. Ezt azzal is alátámaszthatónak látja, hogy Erdélyben gyakori az *Imre* > *Imris*, *Ábrahám* > *Ábris* típusú névképzés, azonban a mai Románia adatai még elemzésre várnak.

ILLÉS ATTILA a dunaszerdahelyi járás három gyakori családnévének járási és országos elterjedtségét vizsgálja (145–161). A *Bogár* ~ *Bugár* lexikális típusról megállapítja, hogy a Csallóközben az *u*-s, míg Magyarországon az *o*-s adatok dominálnak, ám biztos támpontok híján nem következtet arra, hogy ez a nyíltabbá válás előtti archaikus alak megőrződésével vagy pedig a nyelvjárási *o* > *u* tendenciával magyarázható. A *Csiba* csallóközi és országos elterjedtségéről is átfogó képet kapunk, a *Csölle* dunántúli dominanciáját pedig az illabiális *Cselle* Dunától keletre kimutatható erőteljesebb jelenlétével állítja párhuzamba a szerző.

A magyar–szlovák–ukrán hármas határ egy-egy településének keresztnévállományát elemzi KOVÁCS ANDRÁS. Tiszaszentmárton (Magyarország), Kistárkány (Szlovákia) és Tiszasalamon (Ukrajna) református egyházi anyakönyveinek 1990–2015 között bejegyzett nevei a gyülekezet anyanyelvhasználatát tükrözik, így alkalmasak a névadási motívációk vizsgálatára. Az elemzésből kiderül, hogy a nevek változatossága arányos a lakosság számával, és a névválasztásban a névörökítés és a névdívat egyaránt fontosnak tekinthető, jóllehet a női nevek esetében az utóbbi jellemzőbb. Mind a női, mind a férfi-nevek kapcsán megfigyelhetők kontaktusjelenségek is.

HARDI TAMÁS a földrajzi nagyterek meghatározásának problémakörével foglalkozik (187–211). Közép-, Kelet- és Délkelet-Európa, valamint a Balkán körülhatárolásának ellentmondásait egy Magyarországról és a hét szomszédos államból 1294 hallgatót bevonó vizsgálat eredményeivel szemlélteti. A nemzetközi megítélés (más állam hovatartozásának

megítélése) és a nagytérsegi identifikáció (a saját ország hovatarozása) összevetésével rámutat azokra a történelmi, geopolitikai, kulturális tényezőkre, melyek e napjainkban átalakulóban lévő társadalmi képződményeknek a mentális térképünkön való reprezentációját befolyásolják.

BÁRTH M. JÁNOS az erdélyi névföldrajzi jelenséghatárok vizsgálatára irányuló kutatásából ad közre mutatókat (213–226), megkísérelve a névadási régiók nyelvjárási határvonalakhoz hasonló nyalábokba rendeződésének igazolását. A Romániai magyar nyelvjárások atlaszából és SZABÓ T. ATTILA történelmi helynévgyűjtéseiből készült adatbázisok tanulságai közül három példát mutat be. A hangtani természetűek közül a mezősegi *e*-zés hatókörét veti össze a *büdös ~ büdes* elemet tartalmazó helynevek földrajzi megoszlásával. A szinonim lexikai elemek tanúságait a *bodon* és *küpi* szavakat tartalmazó helynevek térképre vetítésével szemlélteti. A névadási típusok területi varianciájának feltérképezési lehetőségeit és nehézségeit az *-sd* képzős és a patrocíniumi helynevek térképre vetítésével mutatja be.

NÉMA SÁNDOR 1715 előtt eltűnt vagy elpusztult, Győr vármegyei települések elhelyezkedésének rekonstruálására vállalkozik. A 23 egykori települést úrbéri és kataszteri térképek egymásra vetítésével és a korábbi földrajzinév-gyűjtések eredményeinek felhasználásával lokalizálja, s rövid történelmi áttekintést is ad hozzájuk.

A kötetet a szerzők munkásságának rövid ismertetése zárja (257–263).

A tanulmányok jól illeszkednek a Névregionalizmusok címhez, ugyanakkor e tágon meghatározott témakörön belüli tartalmi sokszínűségük a megközelítések eltérőségével társul, ezáltal is kiemelve a névföldrajz interdiszciplináris jellegét, egyúttal hozzájárulva annak erősítéséhez. Nyelvészek mellett egy-egy levéltáros és geográfus írása is helyet kapott a kötetben, ezáltal is széles olvasóközönségnek ajánlva a könyvet.

BAGYINSZKI SZILVIA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8556-8767>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Az ember és a nyelv – térben és időben. Emlékkönyv Szabó T. Attila születésének 110. évfordulóján

Szerkesztette: BENŐ ATTILA – T. SZABÓ CSILLA. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2016. 200 lap

A kötet a Szabó T. Attila születésének 110. évfordulójára, 2016. január 29–30-án rendezett konferencián elhangzott előadások szerkesztett változatát tartalmazza. A három fejezet közül (A nyelvtudós és az ember, Nevek térben és időben, A nyelv időbelisége) a következőkben a második, a kötet névtudományi írásait tartalmazó nagy egység írásaival, valamint a harmadik rész egy szintén névtani témájú tanulmányával foglalkozom.

HOFFMANN ISTVÁN SZABÓ T. ATTILA névtani tevékenységének, munkáinak áttekintése során felhívja a figyelmet a névkutatás interdiszciplinaritására, valamint arra, hogy a személy- és helynevek más tudományok számára is forrásul szolgálhatnak (39–49).